سەردانەکەم بۆ کوردستان سەرەتای ساڵی 2024.. مەحمود چاوش

جارێکی دی و پاش چەند ساڵێکی زۆر سەردانی ئەو وڵاتەم کرد، کە لانەی ساوایەتیم و ژیانی منداڵی و هەرزەکاریم بوو، جێگای ئەو گوند و شاخانەی، ساڵانێك ژیانی پێشمەرگایەتی و دەوران بەشوێن ئازادیدا بوو. وڵاتێك، کە دەمانویست سەربەخۆ و گەلێکی بەختەوەر تێیدا نیشتەجێبێت. ژیانێکی ساکار و لە هەمان کاتدا پڕ مەترسی لە دوژمنێك، بەبێ سڵەمینەوە لەهەموو نرخەکانی مرۆڤایەتی، لەهەموو سەتەوەختێکدا ئامادەبوو، گەلێك تێکەڵی خاك و خەڵتانی خوێن بکات. ئەو سەردەمە خێزان و نیشتمان لە هاوسەنگی و هاڕمۆنیەکی کۆمەڵایەتیدا دەژیان، گەر بە ڕێژەیەکی کەمیش بووبێت. پاش هەڵهاتنم لە پێشانگای تەکنەلۆجیای بەغداد بە هۆکاری چالاکی نهێنیم لەو شارەدا، ڕومکردە شاخەکان و چەند ساڵێك پێشمەرگایەتیم کرد. لەپاش ئەوەی بۆم ڕوونبۆوە، کە ئەم خەباتەی ئێمە هیچ بەرهەمێکی هزری و پاشەڕۆژێکی بۆ کوردستان نابێت، جارێکی تر هەڵهاتم و ڕوومکردە هەندەران و لە ساڵانی 1986 وە لە ئەڵمانیا جێگیرم. وڵات هەمیشە خەونێکی لە کۆتایی نەهاتوبوو، هەردەم خەونم بە خێزان و بە گەلەکەمەوە دەبینی، ئایا ڕۆژگارێك دێت، تاکی کورد لە وڵات و خانەخوێی خۆیدا بە ئازادی بژی، بەتایبەت لەژێر سێبەری دەسەڵاتی خۆماڵیدا (!)؟ دەتوانم بڵێم نەخێر، پێچەوانەکەی هاتە بەرهەم. ئەمە ڕەخنە نییە تەنها لە دەسەڵاتدارانی ئەو دەڤەرە، بەڵکو ڕەخنەی توندیشە لە هەندێك لە دانیشتوانی ئەو هەرێمە، کە بەردەوام سەرقاڵی خواردن و خەوتن و سەیرانن، لاوان بێبەرنامە و لاواز کراون، منداڵانیش لەژێر پەروەردەیەکی خێڵەکئاسا و سەقەتی بێوێنەدا سەرگەردان کراون. لە دەمی بەرەبەیانەوە تاکو ئێوارە و بەدویدا خەوتن سەرقاڵی کارگەلێکی بێمانا و هەڕەمەکین، بە شێوەیەکی ئەوتۆ، کەس ئاگای لە کەس نییە. هەمەستا نیشتمانی باوانم وڵاتێکە، تاکەکانی پێی نامۆن، هاوسەنگی کۆمەڵایەتی تەنها وشەیەکی بێگانەیە، گەندەڵی و دزی لەپێش چاوی هاووڵاتیاندا سنووری هەموو ئەخڵاقخوازییەکی تێپەڕاندووە، نەوەی نوێش سست و لاواز و نامۆکراون بە کۆمەڵگەکەیان. لاوان ڕاهێنراون بە سیستەمێکی پەروەردەیی ئەوتۆ، کە هەستی خۆبەکەمزانی و بێبەرپرسایەتی بەرامبەر کۆمەڵگەکەیان

لەبیر خۆیان بردەتەوە. ئەمڕۆ نەوەیەك لەم وڵاتەدا بەڕێوەیە، كە
زمانی دایكی خۆیشیان بەباشی نازانن، زمانەكانی ئینگلیسی و توركی و
فارسی جێگەی بە زمانی دایكی لەقكردووە و باوانیشیان لەئاستیدا
بێدەنگن و هەموو بەرپرسیارێتییەك لە خۆیان دووردەخەنەوە. لە
فەرگەی بەناو "ئەهلییەكان"، گەر فەرگەشیان ناوبنێین، دوو چینی
هەژار و دەوڵەمەندیان لە ناوەستدا لەتكردووە، منداڵانیش لەبری
زمانی دایكیان، بە زمانەكانی دی وانەیان پێدەگوترێتەوە. ئەگەر
ئەمە كارەساتەكی لەسەرخۆ و تاوان بەرامبەر ئەم نەوەیە نەبێت،
ئەدی ئەم دیاردە تازەیە بەچی دەنرخێندرێت؟ جێگای سەرسوڕمانم بوو،
كاتێك لە تەك منداڵەكانی نەوەی نوێدا بە زمانی كوردی دەئاخافتم،
ئەوان بە زمانەكی تێكەڵەی ئینگلیزی ـ كوردی وەڵامیان دەدامەوە.
بە هەموو پێوەرەكی زانستی، بەتایبەتی لە زانستی زمانەوانیدا
(لینگویستیك Ligustic) زمانی دایك بناغە و بنچینەیەكی زۆر گرنگە
بۆ فێربوونی زمانەكانی تر و سیستەمی كۆگنەتیڤ و لە هەمان كاتدا
هۆشمەندی منداڵان تۆكمە دەكات، لە زمانی دایك یەكەمین سیستەمی
بیركردنەوەی مرۆڤ و دەروربەرەكەیەتی. كارەساتەكە لەوەدایە، كە
ئەم نەوە تازەیە، بناغەكەی، كە زمانی دایكییە، بۆی ئامادە
نەكراوە، تاكو لەسەر ئەم بناغەیە مامەڵە لە تەك زمانەكانی تردا
بكات، بۆ كوردییەكەی لە هەردوو جەژنەكە بوون. ئەمڕۆ نەوەیەك لە
كوردستان بەڕێوەیە، كە زمانی دایكی خۆیان وەك سیستەم و بناغەی
هزر و بیركردنەوە، فێرنەكراون. فەرگە ئەهلییەكانیش بەبێ كەنتڕۆڵی
لایەنە بەرپرسەكان وانەیان بە زمانە بێگانەكان پێدەڵێنەوە، ئەگەر
ئەمە كارەسات نەبێت، ئەی بەمە دەوترێت چی؟ ئەمە چ لۆگیكەك و چ
پاشەڕۆژێكە بۆ ئەم منداڵانە، كە نەتوانن بە زمانی دایكی خۆیان
بئاخاڤن/بدوێن؟ لەم وڵاتەدا نەوەیەك بە سیستەمەكی پەروەردەیی
سەقەت و بە سۆسیالیزەكردنەكی شێواو، بەرەو ئایندەیەكی لێڵ و
نادیار دەڕەمێننە \ دەهاونە هەندەڕانە. لاوانیش سست و تەمبەڵ كراون
و سەرەتاییترین باوەڕبوونیان بەخۆ نییە. بەكارهێنانی زۆری
سمارتفۆن و لەپتۆپ و تەواوی سۆشیالمەدیاكانی تر هۆیەكی سەرەكین
لەم كەمتەرخەمییە، كە ئەمڕۆ بۆتە گرفتەكی گەورە بۆ لاوان لە
جیهاندا. ئەمڕۆ باس لەو گەل و وڵاتەیە، كە ئێمە هیوا و مەبەستمان
بوو، ئەمە ئەو سەركەوتنانەیە، كە ئێمە بەئاواتیانەوە بووین؟
لەم وڵاتەدا مزگەوتەكان زیاترن لە فەرگەكان، زۆرینەیەك لە برا
موسوڵمانەكان پێیان وایە، كە عیبادەتی خوداوەند تەنها لە
مزگەوتەكاندا دەكرێت و خێری زۆرترە. جەپەی ئیسلامی سیاسی و
توندڕەوەكان لە تەواوی ژیانی ڕۆژانەدا بەدیدەكرێن. فرەژنی
گەڕێنراوەتەوە بۆ سەردەمانی پەیامبەر و خەلیفەكان. هەواو و

ھەوەسی سێکسیان ھێندە زۆرە، کە کۆنتڕۆڵی خۆیان پێناکرێت. بەرماڵ فرۆشتن لە ھەندێ لە مزگەوتەکاندا بازاڕیان لە فرەدایە، نیقاب و بەرگی ژنان لە زۆریدان، کولتووری عەرەبی ئیسلامی و خێڵەکی لە برەودایە و لە برەوێکی گەلێك باشدایە. برا عەرەبەکانمان لە کوردستانی کوردنشیندا تەنھا بە زمانی عەرەبی دەئاخڤن، لە ئەوان پێویستان بە زمانی کوردی نییە. ئەمە چ ڕۆژگارێکی سەیرە، کە زمانی ملیۆنان کورد لە وڵاتی خۆیدا نەبێتە سیستەمی پێئاخاڤتن و لێکتێگەیشتن. مژدە، مژدە، ئەم دیاردەیە تەنھا لە وڵاتی کورداندا ھەیە. جا با بێینە سەر بەسەرھاتی نووسەرانی کوردیش.

نووسەرانیشمان لەنێو خۆیاندا ناکۆکن، کەسێکیان دانی خۆر بەوی تردا ناھێنێت، زۆرێك لە ھەکانیش کەسین. خێڵەکەی کۆنخوازی لە برەودایە، نوێخوازی و داھێنانیش گەلێك سستن. کتێبێکی زۆر لە زمانەکانی ئینگلیسی و عەرەبی و فارسی وەرگێڕدراونەتە سەر زمانی کوردی، کە زۆرینەیان سەقەت و بێنرخکراون. کتێبی وەرگێڕدراوم کڕیوە، کە لە چاوگدا بە زمانی ئینگلیسی نووسراوە و کراوەتە سەر زمانی عەرەبی و لەپاشاندا بە زمانی کوردی، ئەمە چ تاوانێکە بەرامبەر نووسەری ئەم کتێبە؟ کتێبێکی بەدەسەڵات بە دوو فلتەردا دەخزێنرێت و لاقەیەکی کولتووری باش دەکرێت، بەبێ پرس و ڕا بە نووسەرەکەی، ئەمە چ فەرھەنگێکە؟ ئاخر ئەمە تاوانە، کەسێکی وەرگێڕ لە کولتوور و سیستەمە کۆمەڵایەتییەکانی فەڕەنسی یان ئەڵمانی شارەزا نەبێت و نووسراوێکی نووسەرێکی ئەم دوو کولتوورە لە زمانی عەرەبی یان فارسی وەرگێڕێتە سەر زمانی کوردی. بەبڕوای من ئەمە تاوانە و ھیچ پێناسەیەکی تری بۆ ناکرێت، لە ئەم وەرگێڕانە نە لەناوەڕۆکدا وە نە لە ئیستاتیکای نووسیندا نرخی ئەدەبی خۆی دەبەخشێت. ئاخر فارسێکی تارانی چ لە فەرھەنگ و کولتووری فەڕەنسی یان ئەڵمانی تێگەیشتوە، کە ژیانی کۆمەڵایەتی لەم دوو کولتوورەدا نەبردبێتە سەر و تەنھا زمانەکەیان فێربووبێت؟ تاکو ئێستاش سیستەمێکی فێربوونی زمانی کوردی بۆ ئەو کەسانە نەکراوە، کە بەسەردان یان بە شێوەیەکی ھەمیشەیی لە کوردستاندا دەمێننەوە. دەبێت برای کورد لە تەك ئەرەبەکانی ئەو وڵاتادا بە زمانی ئەوان بئاخڤن، چونکە ئەوان زمانی کوردی نازانن، ئاخر بۆچی ئەوان زمانی کوردی بەکار بھێنن کاتێک برا کوردەکانیان ھەردەم بە زمانی عەرەبی دەدوێن؟ ئەمە چ سیستەمێکە لە وڵاتی ئێمەدا، کە کارمەندێکی عەرەبی جێنشینی کوردستان ھەر بە زمانی خۆی دەدوێت و کۆرسێکی زمانی کوردی بۆ ناکەنە بەرنامەیەك، کە ئەوانیش فێری زمانی ئێمەبن.

باری خێزانی لە ھەڵوەشاندنەوەدایە و پاشەکشە و تەنگژەی کولتووری و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان ڕوو لە لاوازی دەکەن. لە خێزانی ئەو

دەڤەرەدا منداڵەکان بە خواستی باوان و فەرگە و لە پاشانیشدا بە خواستی کۆمەڵگە لە قاڵب دەدرێن. کە پیکردنی منداڵان لە لەدایکبوونییانەوە کراوەتە سیستەمێکی ستاندارت و وەچەیەکی گوێڕایەڵیان پێکهێناوە، کە لە توانای ئەوەدا نییە، ڕەچاوی پاشەڕۆژ بکات و بناغەیەکی پتەو بۆ کۆمەڵگە دابڕێژێت. ئازادی تاك پێشێلکراوە و دەستەجەمعی دەستی خستۆتە هەموو کاروبارێکی لاوان و گەنجانەوە. پاشەڕۆژ و ئایندەی گەلێك خزێنراوەتە دەستی چینێکی دەسەڵاتداری بێپرس بەرامبەر پارێزگاری و ئاسایشی ئەو دەڤەرە، بەرامبەر ژینگە و مافی ژنان، بەرامبەر پەروەردەی نەوەیەکی نوێ. هیچ ساتەوەختێك بە هەندەی سەردانی ئەمساڵم دڵگران و بێهیوا نەبووم و هیچ شەوانێکیش بەئارامی چاوم لێکنەناوە. سەیرم زۆر لەو کوردانەی هەندەران دێت، کە لە سەردانیان بۆ کوردستان بە پۆزەتیڤ باسی بارودۆخی ئەو دەڤەرە دەکەن. بێگومان سروشتی ئەو دەڤەرە جوان و سەردانی کەسوکاریش ئەرکێکی مرۆڤی و نیشتیمانییە، بەڵام چیم لەو نیشتمانە هەیە، کە نیشتمانپەروەرێتی تێدا لاواز کراوە، چی لەو کەسوکارەی بەسەرقاڵی ژیانی جەنجاڵی ئەوێ سست و لاواز کراوە؟

هانەڤەر

04.08.2024